

פרוייקט העלאת יהודי סוריה ולבנון
ראיון עם משה אלהיב הכהן, ירושלים
תאריך: 25.10.2000
מראיין: אריה כהן

אריה כהן: מר אלהיב, מה המקור של שם המשפחה שלך? מה הפירוש?

משה אלהיב הכהן: לא יודע את הפירוש.

ש: איפה נולדת?

ת: באסכנדרון.

ש: זה כבר היה בתורכיה?

ת: כן.

ש: באיזו שנה?

ת: אני נולדתי ב-1914.

ש: אני הבנתי שכשהיית ילד קטן עברת לחלב. למה עברתם דוקא לחלב?

ת: כי אבא שלי נפטר בתורכיה במלחמה ולא היה לנו שום קשר שם, לא היתה לנו משפחה. אז עברנו למשפחה של אמא שלי זכרונה לברכה. היו לי שתי דודות שגרו שם בחלב, מזמן, ... שם הבית שלהן.

ש: אילו משפחות?

ת: עסיס וג'דע.

ש: הם היו בחלב הרבה שנים?

ת: הרבה שנים. אנחנו היינו שם ... היינו קטנים. היינו חמישה ילדים ואחד נפטר. אז סידרו לנו. מה עשו? שמו אותי בבית יתומים.

ש: של הקהילה?

ת: בטח, של הקהילה. אני ואחי. אחותי עבדה כבר פה ושם. היא עבדה בבתים ואמא שלי עבדה גם כן בבתים פה ושם. ברוך השם הסתדרנו, עד שנגמרה המלחמה. אני סיימתי בית ספר ליתומים. יצאתי בערך בן 16 או 14.

ש: איך קראו לבית ספר?

ת: [בית ספר] יתומים. של הקהילה. זה היה של הקהילה, בית ספר של הקהילה. היינו אולי 500, 600 ילדים יתומים. זה היה מקום גדול. היו אוכלים ושותים שם.

ש: זה היה ברובע היהודי?

ת: בחארת אליהוד.

ש: מתי החלטת שאתה מגיע לארץ-ישראל?

ת: עבדתי קצת בחלב בחנות גדולה כמו המשביר. עבדתי שם בתור גובה כספים. הייתי קטן. קיבלו אותי. עבדתי ששה חודשים כגובה ואחר כך פיטרו אותי.

ש: היית גובה מכל המשפחות היהודיות?

ת: זה היה שייך לי. אני ואמא ואחותי ואחים ואחיות שלי.

ש: כן, היית גובה. אבל מה היית גובה?

ת: גובה כסף לחנות.

ש: לבעל העסק?

ת: לבעל העסק. עבדתי שם בתור פקיד בחשבונות. נתנו לי רשימה. כל יום שישי הייתי הולך לחנויות

וגובה מהם כסף ונותן למחלקת הכספים שלנו במשביר.

ש: חנות גדולה כמו המשביר לצרכן?

ת: כן.

ש: מתי החלטת ללכת לארץ-ישראל?

ת: קודם החלטתי ללכת, היו לי שני חברים מבית היתומים שנסעו לביירות ועבדו שם. אמרו לי – משה,

בוא תעבור גם כן לפה. עבדתי שם שנתיים בבנק רומנו.

ש: בביירות?

ת: כן.

ש: מי אלה החברים שלך?

ת: היינו יחד בבית היתומים ... בכיתה.

ש: אתה זוכר את השמות שלהם?

ת: אחד ניסים אנטבי ואני חושב חילוואני אליהו.

ש: עבדת שנתיים בבנק רומנו. היה לך בנק בחארת אליהוד בביירות?

ת: בשוק. אין חארה שם. חארה זו שכונה שגרים בה אנשים. אבל היה שוק והיה בנק שם.

ש: בשוק של ביירות?

ת: הכל בביירות.

ש: איזה רומנו? מה היה שם האב?

ת: יוסף.

ש: הוא גם היה ראש הקהילה?

ת: כן. אדם חשוב מאוד. היה לו בן רופא ... את כל הבנק, היה מנהל הבנק ... אז עבדתי שם בתור גובה

גם כן, אותו הדבר כמו שעבדתי במשביר. נתנו לי רשימה של חנויות שהיו לוקחות כסף בהלוואה

ומשלמים בתשלומים לאט לאט. עבדתי שם.

ש: באיזו שנה עבדת שם בבנק של רומנו יוסף בביירות?

ת: עד '28.

ש: עבדת שנתיים. ומה קרה?

ת: הוא היה בוועד של הקהילה.

ש: ראש ועד הקהילה?

ת: כן. היו באים אנשים מאורפא וחלב שרצו לבוא לארץ-ישראל, והוא היה שולח אותם ומסיע אותם.

ש: רומנו יוסף היה דואג להם ... לארץ-ישראל?

ת: כן. הוא היה דואג להם. היו שני ערבים שמבריחים, היה נותן להם כסף, לכל נפש לירה זהב. לכל ערבי אחד היה חמור, היה לוקח שניים שלושה איתו לישראל.

ש: דרך איפה?

ת: גשר בנות יעקב. היה מעביר אותנו בהרים, מבריח אותנו מהגבול. היה הגבול עם סוריה. אז הוא היה מבריח אותנו שלא יראו אותנו שאנחנו באים בלתי לגאליים.

ש: באיזו שנה אתה עברת?

ת: 29'.

ש: עברת מביירות לישראל?

ת: כן.

ש: רומנו יוסף, ראש ועד הקהילה, היה עובד עם הסוכנות?

ת: לא. לא היתה אז הסוכנות.

ש: הוא נתן לכם מכספו הפרטי כדי לעבור לארץ-ישראל?

ת: מהקופה של הקהילה.

ש: לירה זהב אחת. כמה זה היה בלירות סוריות או לבנוניות?

ת: הרבה.

ש: אוקיי. אז הגעת לארץ-ישראל. עברת גם כן דרך גשר בנות יעקב?

ת: בטח... היה מעביר אותנו מהר להר, מהר להר, שלא יראו אותנו. בערך 48 שעות הלכתי בהרים.

ש: לבד או עם כמה חברים? שניים, שלושה?

ת: שניים. אני ועוד אחד.

ש: לאן הוא הביא אתכם בארץ-ישראל?

ת: לצפת.

ש: מי עזר לכם בצפת? את מי פגשתם?

ת: הערבי ידע תמיד שהמקום בצפת הוא בית הכנסת. הוא שמ אותנו בבית הכנסת בצפת.

ש: אתה זוכר איזה בית כנסת זה היה? של ספרדים?

ת: ספרדים. היה שם רב אחד, היה תלמוד תורה, הוא היה מלמד ילדים בבית הכנסת.

ש: הרב הזה היה ספרדי?

ת: עיראקי.

ש: אתה זוכר אולי מה השם שלו?

ת: חכם ששון. אז הוא שם אותי שם. בזמן שיצאתי מביירות, רומנו ז"ל שהיה אדם חשוב מאוד, נתן לי פתק שמתי שאני אגיע למקום הזה, בית הכנסת בצפת, אני אתן את הפתק לערבי שיקבל את הכסף. שהוא

[רומנו], ידע שהוא מסר אותי שלם ובריא.

ש: אז נתת לו את הפתק שידע שאתה שלם.

ת: שלם ובריא. הוא לקח את הפתק וקיבל שם את הכסף מרומנו ז"ל, אדם חשוב מאוד.

ש: הוא היה גם רב?

ת: לא. ... רב גדול, כלומר אדם גדול, חשוב מאוד.

ש: מנהיג הקהילה.

ת: היה לו לב טוב. שואל ונותן. היו הרבה מסוריה, מחלב, מדמשק, מתורכיה, עיראקים [שבאן] לביירות, הוא נתן להם כספים, עזר להם ... איש חשוב מאוד. לא כמו שהיום. בקיצור, אני הלכתי לבית הכנסת שם, היה שם רב שלימד ילדים תורה, תלמוד תורה. למזלי נולדה לו בת. ביום שבת ... בת, אתה מבין? ש: כן.

ת: אמר לי – אתה באת למקום טוב. היום אתה אורח אצלי. – מה קרה? אמר לי – כך וכך, אני מכבד אותך, שתבוא ותעשה שבת אצלי וביום ראשון אני אסדר לך אוטו, תלך אצל הדוד שלך. היה לי דוד ביפו, ז"ל.

ש: מי זה היה?

ת: אח של אמא שלי.

ש: מה השם שלו?

ת: אברהם טרב כהן.

ש: איפה הוא גר ביפו?

ת: רחוב שבזי. זה היה הבית שלו. הוא היה בישראל מזמן.

ש: איזה מספר, אתה זוכר? ... לא עד כדי כך.

ת: לא.

ש: במה הוא היה עובד?

ת: מתקן נעליים.

ש: סנדלר.

ת: סנדלר. אז העברנו את השבת אצלו, היה יפה מאוד.

ש: אצל החכם ששון?

ת: בצפת. עשינו שבת כהלכה. ... איש חשוב. אחר כך הסתובבתי בשכונה בצפת, ביום שבת, ראתה אותי אשה אחת, ראתה שאני איש זר. אני מסתכל פה ושם, אמרה לי – מה אתה עושה? אמרתי לה – אני לא עושה כלום, אני עכשיו אורח אצל חכם ששון. – מאיפה אתה? – מחלב. – תבוא אצלי, תעשה סעודה שלישית אצלנו. אמרתי לה שלא, יש לי שם [מישהו ש]אולי הוא מחכה לי ולא נעים. מפה לפה הזמינה אותי לכוס תה. הייתי קטנצ'יק, 18.

ש: אתה זוכר את התאריך המדוייק בו עברת לארץ-ישראל?

ת: לא.

ש: 1929?

ת: כן. ישבתי שם שבוע ימים.

ש: אצל האשה הזאת?

ת: לא. זה היה רק ביום שבת לכוס תה, והלכתי אצל ששון. עשינו שבת כהלכה, ... מוצאי שבת, הכל. אמר – מזל טוב וסימן טוב. הלכנו, לקח אותי לתחנת האוטובוסים, ביקש מהנהג שישים אותי ביפו. שם

אותי ביפו. הלכתי ושאלתי איפה שבזי, איפה זה וזה. היתה לי כתובת. ישבתי שבעה ימים אצל הדוד. אחר כך אמר לי – יש לך דודה בירושלים, לך אצלה.

ש: הדוד שלך, טרב אברהם, אמרת לי שהוא היה ותיק ביפו. הוא גם כן היה חלבי במקור?

ת: המקור שלו היה אנטקי. ליד אסקנדרון.

ש: בתורכיה. קרוב לחלב. לא רחוק מחלב.

ת: אני נולדתי באסקנדרון, ואמא שלי ממשפחת טרב, זה אח שלה, אנטקי. מזמן הוא היה שם.

ש: שם ביפו באותה תקופה, 1929, היו כמה משפחות סוריות אולי? אתה יודע?

ת: לא יודע. אבל היתה שם שכונה של יהודים, שבזי.

ש: כן, שכונת שבזי.

ת: זה על שם הרב שבזי.

ש: אז היית שם שבוע ונסעת לדודה שלך בירושלים. מי זו היתה הדודה שלך בירושלים?

ת: משפחת נשיא.

ש: מה היה שם בעלה?

ת: אלברט.

ש: והיא?

ת: רינה.

ש: היא דודה שלך מאיזה צד?

ת: של אבא. אחות של אבא.

ש: איפה היא גרה בירושלים?

ת: ברחוב יפו. אתה יודע איפה זה שכונת בית ישראל?

ש: בכניסה לירושלים.

ת: ישבתי שם. היו מאורעות.

ש: 1929.

ת: כן. מאורעות גדולים.

ש: כן. נגד היהודים.

ת: כן. מה אני אעשה? לאיפה אני הולך? לאיפה אני אבוא? להם היה בית קטן.

ש: מה הם עשו? ממה בעלה התפרנס?

ת: לא היה לה בעל. הוא נפטר מזמן. היא באה עם שלושה ילדים. אחת תופרת אני חושב, הילדה שלה

היתה תופרת, אחד מתקן אופניים ואחד מתקן מכונות תפירה.

ש: אלה היו הילדים שלה. בשכונת בית ישראל

ת: כולם יהודים. ספרדים.

ש: היו שם הרבה משפחות סוריות, חלביות או משהו?

ת: לא, לא היו.

ש: רק היא היחידה?

ת: רק היא היחידה היתה, כן.

ש: היא היתה המשפחה החלבית היחידה?

ת: כן. אבל היו מהם מתורכיה ...

ש: גרת אצלה?

ת: גרתי איתה איזה שבוע, שבועיים ...

ש: קיבלו אותך?

ת: כן, אין מה לדבר. אני בעצמי הלכתי וחיפשתי חדר. קניתי קצת "בירווח וביג'א". אתה יודע מה זה?

אלטע זאכן ...

ש: דברים ישנים, רהיטים ישנים.

ת: במאה שערים. הלכתי, לקחתי עגלה, סחבתי מזרון, שמיכה וכולי, דברים כאלה. הלכתי ושכרתי חדר

במחנה יהודה.

ש: למה דוקא במחנה יהודה?

ת: היתה שם שכונה של חלבים כולם.

ש: איך קוראים לשכונה?

ת: נחלת ציון. נחלאות. אתה יודע מה זה נחלאות?

ש: בהחלט.

ת: אז יש נחלת ציון, יש נחלת אחים, יש זכרון טוביה, וזכרון יוסף. זכרון יוסף אלה הכורדים. נחלת אחים

אלה האורפלים, רובם אורפלים. נחלת ציון כולם חלבים. זכרון טוביה מערביים.

ש: בנחלת ציון לא היו דמשקאים?

ת: אני לא חושב. עד עכשיו ... דמשקאים.

ש: רק חלבים?

ת: חלבים ודמשקאים זה נקרא סורים.

ש: אה, גם דמשקאים וגם חלבים?

ת: כן, והכל בסדר גמור.

ש: כמה משפחות בערך היו ב-1929 בנחלת ציון?

ת: מאה משפחות.

ש: היה להם בית כנסת אחד גדול שלהם?

ת: היו להם שני בתי כנסת. גן עדן. יודע מה פירוש גן עדן? בית כנסת יפה מאוד.

ש: איך קראו לבית הכנסת?

ת: בית כנסת עדס. בנה אותו אחד עשיר מאוד ממשפחת עדס. בית הכנסת הזה היה מפואר וגדול. הוא בנה

כמה בתים לאנשים ומכר להם בתשלומים. כל דירה מאה לירות ישראליות.

ש: כמה בתים כאלה הוא בנה ומכר לאנשים?

ת: היו שינויים. אחד קנה ומכר, ... קנה. ... המשפחות האלה בערך. זה בזמן שאני הייתי, ב-29' אני מספר

לך.

ש: כן.

ת: בקיצור אני עברתי לשם ואחר כך ראיתי שאין לי עבודה, אין לי שום דבר. בא אחד חבר שלי, היה פה בארץ הרבה שנים.

ש: מי זה?

ת: אליהו ג'מאל. הוא היה איתי בבית יתומים. בא הרבה זמן לפניי. יותר גדול ממני.

ש: הוא גם כן גר בנחלת ציון?

ת: בנחלת ציון, שם. הוא היה חבר ההגנה ... אמר לי – בוא, עזוב אותך גם כן אתה ... אז הלכתי.

ש: נרשמת להגנה?

ת: נרשמתי להגנה. הייתי חבר. זה היה ב-30'.

ש: מ-30' אתה חבר הגנה?

ת: עד 48'. אחר כך התגייסתי לצבא.

ש: כשהיית לחבר הגנה, לפני שנכנסת, עשו לך השבעה, נשבעת וכל הדברים האלה? על ספר תנ"ך?

ת: לא.

ש: לא נשבעת?

ת: לא. הלכתי לשם יחד איתו. היה בחור מהסוכנות כמו מפקד גדול ... שאסף כמה חברים ולימד אותם נשק. כל יום שבת בשעה שבע או שמונה היינו יוצאים לסיורים. הולכים לרמאללה, ליריחו, לחברון, ברגל. אל תשכח, זה הכל ברגל הלכנו.

ש: הייתם כמו מסתערבים?

ת: איפה שהיו ערבים היינו הולכים. אנחנו היינו יהודים ממש.

ש: לא התחפשתם לערבים?

ת: לא. הלכנו חופשיים. היו מקבלים אותנו ... אנחנו. מכבדים אותנו. היינו הולכים לבית ג'אלה, בית לחם. כולם כיבדו אותנו באוכל ושתייה – מה אתם רוצים? בואו. נתנו לנו פירות וירקות, הכל.

ש: וכל זה אחרי המאורעות של 29'?

ת: אחרי המאורעות. אחר כך היו מאורעות קשים מאוד בחברון. שמעת על זה?

ש: כן.

ת: ב-29 היו הרבה מאורעות.

ש: אתה הגעת לארץ לפני המאורעות בחברון?

ת: לפני. הכל לפני המאורעות. אז היינו שם ... עשרה אוטובוסים עם בחורים ... מלחמה ... יריחו. שלחו אותם לחברון. הגיעה להם הודעה שבליל שבת יעברו ערבים ויהרגו יהודים. אמר ... תיסע לך עם עשרה אוטובוסים ... מלחמה, בחורים זהב.

ש: אתה גם היית שם?

ת: לא הייתי. אלה היו יותר ותיקים ... הלכו לשם. לאיפה הלכו? לבית ועד הקהילה של היהודים – אנחנו באנו לשמור עליכם.

ש: כן.

ת: אללה ירחמו היה אחד רב, לא מאני, לא אנטבי. הרב אלישר.

ש: הוא היה הרב שלי?

ת: רב השכונה של חברון. הלכו לשם – אנחנו באנו לשמור עליכם הערב כך וכך ... אמר להם – לא,

אנחנו ביחד, אל תגעו בהם ואל תגידו להם שום דבר.

ש: הרב אלישר האמין שהערבים לא יעשו שום דבר?

ת: נכון. אבל הסוכנות קיבלה הודעה שכך וכך יבואו. אמרו – אם תגידו שאתם באתם, אנחנו נמסור אתכם

למשטרה. אז היתה המשטרה האנגלית.

ש: כן.

ת: בקיצור, הלכו לשם, ישבו אמרו נשב נחכה. אמר – לא, אני רוצה שעכשיו תיקחו את האוטובוסים ואת

הנשק שלכם ותלכו מפה. אם לא, נמסור אתכם למשטרה.

ש: אז הם לקחו את הכל וחזרו לירושלים?

ת: כן.

ש: הבנתי.

ת: בשעה אחת הלכו, רצחו, הרגו, אנסו.

ש: אני יודע.

ת: אתה יודע? שמעת על זה?

ש: כן. ואתה היית בנחלאות?

ת: אני הייתי בנחלת ציון.

ש: מה עשית בנחלת ציון? איך התפרנסת?

ת: התפרנסתי קשה מאוד. עבדתי בהרבה עבודות.

ש: בשוק?

ת: לא. קודם כל עבדתי בבניין. את שוק שאמע אתה מכיר?

ש: כן. שאמע היה גם כן חלבי, נכון?

ת: חלבי. אללה ירחמו. הוא בנה את כל שוק שאמע.

ש: מול שער יפו?

ת: ליד ממילא, איפה שממילא. כל השטח הזה בממילא זה שלו. בכניסה של ... , איך אומרים?

ש: איפה שמונטיפיורי?

ת: לא. מונטיפיורי רחוק. איפה שקינג דייויד.

ש: אז התחלת לעבוד בבניין.

ת: בבניין של שאמע. להוציא אבנים, להוציא עפר. הייתי קטנצ'יק, בן 18, 19.

ש: אז בנית את כל השוק של שאמע? אתה היית בין הבונים של השוק של שאמע?

ת: כן. שאמע היה ... אללה ירחמו.

ש: מה השם הפרטי שלך?

ת: אליהו. הוא היה באמריקה. ... [אמרו] – אם יש לכם חברים, הוא יבנה להם חנויות וימסור לכם בחזרה

על שמם, יכתוב ... לקח מכל אחד

ש: יבנה להם חנויות וירשום על שמם?

ת: כן.

ש: יפה. זה היה ב-1929/30 שהוא בנה את החנויות?

ת: '30, '32. בערך ... הוא הפסיד הרבה כסף, פשט רגל.

ש: שאמע?

ת: כן, פשט רגל. הוא גר ברוממה בקומה שלישית, עלה לשם ו[תלה]... את עצמו.

ש: הוא התאבד?

ת: התאבד.

ש: באיזו שנה זה היה?

ת: '32, '33.

ש: היו לו יורשים, ילדים, משפחה?

ת: משפחה וילדים, גדולים והגונים. היה לו אחד עשיר מאוד, ג'ון שאמע, כלומר יוסף שאמע.

ש: זה היה הבן שלו?

ת: הבן שלו. ... גם כן אלברט שאמע. היו הרבה.

ש: היו לו כמה בנים. הם המשיכו לטפל בשוק?

ת: לא הייתי איתם. מה הם עשו אחר כך אני לא יודע.

ש: מה שחשוב לי לשאול זה אם השוק נבנה בסופו של דבר?

ת: נבנה, כן. כל החנויות היו.

ש: בנו את הכל?

ת: בנו את מה שיש. הייתה לו חלקת אדמה אחרי בית הכנסת שבנו אותו אלה, איך אומרים?

ש: בפטיסטים? הכנסיה של הבפטיסטים?

ת: לא. של יהודים כמו ... יש עכשיו אנשים יהודים אבל לא דתיים כמו שאנחנו. יש עכשיו בית כנסת,

עושים מחלוקת, רוצים להיכנס למועצה הדתית. מה שמו זה? זה חשוב מאוד.

ש: אתה מתכוון ל, תיכף אני אגיד לך.

ת: שם מתפללים יהודים.

ש: אורתודוקסים?

ת: כן. ... זה על יד, כל החלק הזה היה של שאמע. אחר כך מכרו את זה בגרושים, החזיר להם את

ההוצאות. אני יודע מה? בן אדם פשוט הייתי שם, לא כל כך עניין אותי. רק שמעתי. ככה היה בסדר,

ברוך השם.

ש: אז גמרת לעבוד בבניין שם.

ת: הלכתי ועבדתי בדואר אקספרס, על אופניים, כי ידעתי ערבית טוב. עבדתי ששה חודשים ואחר כך

פיטרו אותי.

ש: תגיד לי, בנחלאות, בנחלת ציון, אמרת שהיו בערך מאה משפחות חלביות, סוריות.

ת: בערך, הכל בערך.

ש: ממה התפרנסו בדרך כלל האנשים?

ת: לא יודע.

ש: פחות או יותר ...

ת: הרוב בבניין עבדו. מסתתים אבנים, טייחים, צבעים. רק בבניין.

ש: מי היו שם העשירים? היו שם עשירים? היו האדונים עדס, האחים עדס.

ת: עדס בנה את בית הכנסת, בנה את השכונה והלך למצרים.

ש: חוץ ממנו היה עוד מישהו עשיר שם?

ת: משפחת לניאדו אני חושב. אתה יודע, עורכי דין.

ש: הם גרו בנחלת ציון?

ת: לא. הוא היה עורך דין, חלבי. בתלפיות.

ש: בנחלת ציון היו עוד עשירים חלבים שאתה זוכר?

ת: לא.

ש: בסדר. אמרת לי שהיו שני בית כנסת והזכרת רק אחד, עדס.

ת: ועל-שם בטיש.

ש: איפה הוא היה? גם בנחלת ציון?

ת: לא. ברחביה. בטיש גר ברחביה אבל בנה בית כנסת בבניין הזה.

ש: בטיש מה?

ת: לא זוכר בדיוק.

ש: זו היתה משפחה עשירה?

ת: כן, עשירה. היה סוחר במרכז המסחרי.

ש: של יפן?

ת: של שאמע.

ש: כמה היו ברחביה? היו עשירים סורים ברחביה?

ת: לא יודע בדיוק.

ש: בסדר, מה שאתה יודע. אוקיי, עכשיו אנחנו איתך. אתה פוטר מהדואר. מה עשית?

ת: הסתובבתי בלי עבודה.

ש: וכל הזמן אתה גר בחדר בנחלת ציון?

ת: כן.

ש: מתי עברת לעיר העתיקה?

ת: לא גרתי בעיר העתיקה. ישר הלכתי לאיפה שהזודה שלי.

ש: אבל אמרת לי בטלפון שלמדת ב"פורת יוסף" בעיר העתיקה.

ת: ... "פורת יוסף" למדתי ככה, עברתי לשם.

ש: מתי זה היה כשלמדת שם?

ת: בתחילת '29.

ש: כשהגעתי?

ת: כן. בהתחלה בהתחלה.

ש: סיפרת לי עוד משהו, שבעיר העתיקה של ירושלים גרו כמה משפחות סוריות, או חלביות. אמרת לי כמה בערך.

ת: בדיוק אני לא יודע.

ש: הזכרת לי כמה שמות משפחה, של דואק, נכון?

ת: היו לומדים בישיבה וישנים בישיבה. זהו, כמה משפחות. עדס, דואק.

ש: גם עדס היו בעיר העתיקה?

ת: לא אלה.

ש: משפחה אחרת בשם עדס?

ת: כן.

ש: עדס, דואק. מי עוד? אמרת לי עוד כמה שמות בעיר העתיקה של סורים, חלבים.

ת: לא יודע בדיוק. לניאדו אני חושב. לא יודע. שכחתי אותם.

ש: מה שחשוב לי שידעת שהיו אז בעיר העתיקה, ליד פורת יוסף, כמה משפחות חלביות סוריות, נכון?

ת: אולי היו. לא יודע בדיוק. לא זוכר.

ש: אבל אתה זוכר שהיו כמה משפחות?

ת: היו אני חושב.

ש: בפורת יוסף היו רבנים חלבים?

ת: כולם חלבים. אני חושב, אם אני לא טועה, חלק היו עיראקים. בדיוק אני לא זוכר.

ש: מי היו הרבנים הגדולים בפורת יוסף שאולי אתה זוכר?

ת: לא זוכר אף אחד עכשיו. עכשיו שכחתי את הכל.

ש: אבל היו, אתה אומר?

ת: כולם. לומדים ומלמדים אותם גם כן. אם למדת וגמרת את החלק הזה, אתה בא, חבר שלך, נתן

שיעור, בא השני. אחר כך ... השני. כולם רבנים, כולם רבנים, אני יודע.

ש: אבל היו חלבים אתה אומר?

ת: פורת יוסף כולם היו חלבים. מי שלומדים עכשיו הם עיראקים. החלבים הקודמים, הותיקים נפטרו. זה

הכל, ברוך השם ...

ש: אז אתה אומר שבעיר העתיקה רק למדת קצת בפורת יוסף?

ת: כן, ששה חודשים. אחר כך הלכתי לעבוד.

ש: מי פירנס אותך כשלמדת? מי נתן לך כסף?

ת: היה לי כסף. לקחתי כסף מהבנק. כשבאתי היה לי כסף.

ש: באת מחלב עם כסף ביד?

ת: מביירות. כשעבדתי שנתיים אספתי את הכסף והיה לי כסף קצת. עבדתי, בזבזתי, עבדתי, בזבזתי ...

ש: אז אתה עדיין בנחלת ציון. מה קורה איתך? לאיזו שנה הגענו? 1934?

ת: איפה?

ש: בנחלת ציון. מה קורה איתך? מה אתה עושה?

ת: עבדתי גם כן. היו מאורעות.

ש: 1936 כבר?

ת: כן.

ש: '37, '39?

ת: לא, אז היה בסדר. ב-34 ו-35, אני אגלה לך סוד, אני נסעתי לפולניה, הבאתי בחזרה מהסוכנות.

ש: בשביל להעלות אותה לארץ? כאילו אתם נשואים?

ת: כן. עשינו שם שבע ברכות, אבל בתנאים בלתי לגאליים, כמו laissez-passer. זה שקר.

ש: הסוכנות ביקשה ממך לנסוע לפולין?

ת: לא [רק] אני. בערך ארבעים בחורים. היינו ארבעים חברים, בחורים, שלחו אותנו מהסוכנות להביא בחורות. זה סודי, זה אסור לדבר.

ש: כן, זה כבר ידוע. מדברים על זה.

ת: כן?

ש: בתעודות מזויפות. נישואים מזויפים. באיזו שנה זה היה?

ת: '34.

ש: אז ארבעים בחורים ...

ת: שלושים וחמישה, ארבעים, ככה בערך. הכל בערך אני מדבר. ... באניה. הסוכנות נתנה לנו כסף ...

לירות פלסטינאיות דמי כיס. נשארנו שם חודשיים וחצי, שלושה. היו שם בית"רים.

ש: עשית את זה במסגרת בית"ר?

ת: כן, בית"ר. האשימו את ז'בוטינסקי ברצח ארלזרוב. ... תלייה במשפט שלו. אחר כך בא אלישע או ...

עורך דין של הסוכנות. שחרר אותנו מהתלייה ואמר לו ללכת לפולניה ... גירשו מהארץ.

ש: גירשו את ז'בוטינסקי מהארץ לפולניה?

ת: כן בכדי שישוחרר מהתלייה. אז זה ... בסוכנות היו עובדים בית"ריים. הם גייסו, אמרו להם לגייס בחורים ויגייסו להם בחורות.

ש: אילו בחורים גייסו? רווקים כולם?

ת: כולם רווקים. בגיל שלי...

ש: מנחלת ציון היו הרבה?

ת: רק אני ואחי.

ש: מה שם אחיך?

ת: יצחק ז"ל. אמרנו שאין לנו מה לעשות, נלך לטיול בחינם והכל.

ש: רשמו אתכם שם כאילו התחתנתם וחזרתם.

ת: חזרנו. היו בחורות שנשארו שם והיו שבאו עם ... שלהן. בחורה באה איתי. היה לה דוד בחיפה שעבד בדואר. אנחנו באנו, נשארתי יומיים שלושה אצל הדוד שלה. אמר לי להתחתן איתה חתונה אמיתית והוא יסדר לי עבודה בדואר. אמרתי לו שפה יש לי אח יותר גדול ו... לא יכול.

ש: לא רצית להתחתן לפני האח הגדול שלך. מתי אחיך הגדול הגיע לארץ? אחריך?
ת: אחריי, כן.

ש: וגם הוא בא לגור בנחלת ציון?

ת: אלא איפה יגור?

ש: אצלך בחדר?

ת: בחדר שלי. עם אמא ושתי אחיות.

ש: כולם הגיעו בסוף?

ת: בסוף.

ש: מתי הם הגיעו?

ת: בערך '34, '35, אני חושב.

ש: כולכם גרתי בחדר אחד?

ת: בחדר אחד. ... גדולים. הסתדרנו.

ש: זה היה חדר גדול?

ת: כן. החדרים בנחלת ציון היו גדולים. אני גרתי עם עשר נפשות בחדר אחד, אחרי החתונה הלכנו ובאנו – שלום, הכל בסדר, ברוך השם היה טוב מאוד. אחר כך אחי פתח חנות ירקות.

ש: איפה?

ת: במחנה יהודה.

ש: בשוק מחנה יהודה?

ת: כן. פתח חנות ירקות ועבדנו. אחר כך עבדתי כצבעי.

ש: וכל הזמן בירושלים, בנחלת ציון?

ת: לא זננו.

ש: עד מתי גרתי בנחלת ציון?

ת: עד '81, עברתי לפה, לשכונת פת.

ש: יפה. אני יודע שבנחלת ציון, לאט לאט עזבו שם החלבים ועברו למקומות אחרים. לאן הם עברו מירושלים?

ת: אני לא יודע כל כך. אחד בגילה, אחד בפסגת זאב אני עכשיו ראיתי את עצמי שקשה לי, המשפחה קטנה, כל הילדים שלי התחתנו ברוך השם.

ש: לא סיפרת לי מתי אתה התחתנת.

ת: התחתנתי כשעבדתי עם אחי בירקות.

ש: באיזו שנה בערך?

ת: '37.

ש: התחתנת עם חלבית?

ת: לא, עיראקית.

ש: וגרת בנחלת ציון?

ת: כן. אני והיא, לקחתי חדר.

ש: לקחת חדר נוסף?

ת: לא. עזבתי את הכל ואני לבד. התחתנתי.

ש: התחתנת וגרת בנחלת ציון בחדר לבד עם האשה?

ת: כן.

ש: יפה. אני מבין שכל החלבים היו מתפללים בבית הכנסת עדס?

ת: בעדס. היו שלושה, ארבעה, אחר כך נעשה חמישה, ששה בתי כנסת.

ש: אה, הקימו עוד?

ת: כן. שלוש פעמים הביאו, אלה הביאו, העיראקים הביאו, התימנים פתחו גם כן בנחלאות. אחד ממשפחה

תימנית בנה בית כנסת.

ש: אני שואל לגבי החלבים. איפה התפללו? כולם בעדס?

ת: לא כולם. התפזרו. היה אחד שגר בנחלת אחים, אחד בזכרון יוסף, אחד בזה. איפה שהיה לידו בית

כנסת, התפלל.

ש: הבנתי.

ת: אבל עכשיו בסוף אני גרתי בדיוק ליד בית הכנסת עדס והייתי מתפלל שם. בית כנסת יפה, גבאים

טובים, עבודה טובה, חזנים טובים. ברוך השם היה הכל בסדר. אחר כך גרתי בשני חדרים עם חצר, מטבח

בחוף ושירותים בחוף. זה היה לי קשה הילדים הלכו, נשארתי אני עם אשתי ועוד ילדה אחת. אמר לי

הילד שיהיה בריא למכור את זה. אבל זה לא היה שלי, זה היה בשכירות.

ש: ממי?

ת: משפחת שומר.

ש: חלבים?

ת: בטח.

ש: משפחת שומר היו חלבים?

ת: כן.

ש: היו להם הרבה דירות שם בנחלת ציון?

ת: לא. שני אחים שכל אחד היה לו דירה משלו.

ש: והם השכירו את זה?

ת: השכירו את זה.

ש: הם הפסיקו לגור שם בנחלת ציון? עברו למקום אחר?

ת: מתו.

ש: אה, נפטרו. אבל מתי השכירו את הדירות שלהם? לפני שנפטרו?

ת: בטח.

ש: זאת אומרת היו להם כמה דירות שם?

ת: ... כמה חדרים.

ש: אה, היו כמה חדרים.

ת: בכל חצר היו ארבעה, חמישה שכנים. אני גרתי והיו איתי ששה שכנים.

ש: כל חדר משפחה.

ת: כן.

ש: מה היו השמות שלהם של משפחת שומר?

ת: שעה ומשה.

ש: מהם השכרתם את החדרים?

ת: כן.

ש: אז היה נהוג לגור חדר ומטבח?

ת: כן. שירותים כולנו בית שימוש אחד.

ש: בחצר?

ת: כן.

ש: אני מבין. באותה תקופה היה קשה, לכולם היה קשה. היה איזה ועד של...

ת: ... העדה, ועד החלבים היה לנו.

ש: איפה היה המשרד שלהם?

ת: פורת יוסף.

ש: בעיר העתיקה?

ת: לא. כבר יצאו מהעיר העתיקה.

ש: ב-48? במלחמה?

ת: כן.

ש: העיר העתיקה נכבשה, הירדנים כבשו. לאיפה עברה [ישיבת] פורת יוסף?

ת: רחוב מתתיהו במקור ברוך.

ש: זה מול מחנה יהודה?

ת: לא. מקור ברוך שכונה אחרת. איפה ששנלר. יש שם שתי ישיבות, אחת של אשכנזים ואחת פורת יוסף

שלנו.

ש: זה היה במקור ברוך?

ת: כן.

ש: למקור ברוך עברו קצת חלבים?

ת: כן. יש הרבה. יש ספרדים, יש כורדים, יש עיראקים.

ש: גם חלבים?

ת: כן.

ש: כמה חלבים היו?

ת: לא יודע.

ש: פחות מנחלת ציון?

ת: כן, בטח.

ש: עשר, עשרים [משפחות] בערך?

ת: לא יודע בדיוק.

ש: שם ישב הוועד של החלבים?

ת: בתוך פורת יוסף. הם גבאים, הם ועד, הם הכל שם. עכשיו סגרו.

ש: עכשיו הפסיקו?

ת: כן.

ש: אבל אחרי המלחמה, מלחמת השחרור?

ת: היו עוזרים הרבה.

ש: איך היו עוזרים? באילו דברים?

ת: היה אחד שהכיר אותי [שאל] – אתה רוצה עזרה? היו נותנים גם חבילות מאמריקה.

ש: היו מגיעות חבילות מאמריקה של יהודים מחלב?

ת: כן ... מי שהיו לו שניים, שלושה, ארבעה חברים שהכיר, זה היה זקוק, היה נותן לו. זה לא זקוק, לא

היה נותן לו. היה עושה כסף ונותן לו הלוואה. חכם אליהו רפול היה מהוועד. אני לא עבדתי, אז ... אמר

לי - ... לך מאה לירות, תקנה סחורה, ירקות, ותמכור. אמרתי לו לא. אמר לי שמתי שאני רוצה אתן לו

בחזרה.

ש: מתי זה היה בערך?

ת: '48.

ש: אבל אמרת לי שפתחתם חנות ירקות.

ת: זה אחי. אחר כך נפטר.

ש: ואתה?

ת: אני עזבתי.

ש: מתי אחיך נפטר?

ת: ...

ש: לא, אני מתכוון, כשפתחתם את חנות הירקות במחנה יהודה זה היה ב-1937 בערך?

ת: '36.

ש: מתי אתה אומר שאחיך נפטר? זה שפתחת איתו את החנות.

ת: '45.

ש: ולא המשכת עם הירקות. עבדת ב...?

ת: כלום.

ש: ואז הציע לך הרב רפול עזרה מהוועד של החלבים, של העדה החלבית, של פורת יוסף?

ת: לא הסכמתי לקחת. אמרתי שאני אבזבז את זה אחר כך. מאיפה אני אשלם לו?

ש: מאיפה תחזיר.

ת: כן. אחר כך הוא עשה בשבילי נסים ונפלאות.

ש: הרב רפול?

ת: לא. אלוהים. עשה נסים. היה לי חבר אחד שעבד במשרד הבריאות. אמר לי – משה, יש חבר אחד שרוצה לעזוב. בוא, אני אדבר עם המזכיר שם, המנהל, יכניס אותך במקומו. אמרתי לו ... טוב. לא אמרתי שאני מסתובב בלי עבודה.

ש: באיזו שנה זה היה?

ת: 45! הלכתי לשם, שאל אותי מה אני יודע. אמרתי שאני יודע ערבית טוב וקצת צרפתית ועברית.

ש: עבדת במשרד הבריאות של המנדט?

ת: אמר לי – תכתוב לי כמה מלים שאתה רוצה לעבוד. כתבתי לו כמה מלים בערבית. אמר – יפה מאוד.

ש: אז עבדת שם כל הזמן? מאז אתה עובד במשרד הבריאות?

ת: עד עכשיו.

ש: עד שיצאת לפנסיה?

ת: כן.

ש: יפה. כל הכבוד. לגבי ועד העדה של החלבים שישבו בפורת יוסף, במקור ברוך, מי היה שם המנהיג?

אמרת לי הרב אליהו רפול. מי עוד?

ת: לא יודע.

ש: אתה לא זוכר?

ת: לא. הוא היה העיקרי. הוא היה תמיד רץ אחריי למשפחה שלי, לשכונה בא ... הוא היה נותן.

ש: אתה אומר שהיו נותנים בחגים חבילות.

ת: חבילות נתנו ... היו עושים. עכשיו שם. התפרקו כבר.

ש: עד מתי באמת המשיכו עם העזרה? עד מתי הוועד הזה היה פעיל? אחרי הרב רפול אליהו מי בא

במקומו?

ת: לא יודע.

ש: כן.

ת: ההיסטוריה הזו שאתה שומע אותה תעלה לך הרבה כסף.

ש: אתה יודע כמה אני נוסע בארץ?

ת: לא אכפת לי אני. אני רוצה לעצמי ...

ש: עכשיו תגיד לי, אתה אמרת לי שהיו עוזרים לחלבים מוועד העדה. אחרי מלחמת ששת הימים אני יודע

שפורת יוסף חזרו לעיר העתיקה, נכון?

ת: לא. חזרו חלק. ליד הכותל המערבי.

ש: ובמקור ברוך נשאר גם כן?

ת: בטח, נשאר גדול, יפה.

ש: זאת אומרת יש עכשיו שתי ישיבות פורת יוסף?

ת: כן. ההוא בעיר העתיקה קטן. ככה אומרים. אני לא הייתי. הייתי פעם אחת מזמן, בזמן שכבשו את

העיר העתיקה. הייתי פעם, פעמיים. [מאז ו]עד עכשיו לא הלכתי.

ש: אתה יודע שיש את ועד העדה של הספרדים.

ת: כן. הם לא ביחד. אלה לחוד ואלה לחוד.

ש: בסדר. תגיד לי, אתה במהלך החיים שלך הקפדת שיהיה אצלך בבית המנהג החלבי, האוכל החלבי?

ת: הכל חלבי.

ש: ככה גם הילדים שלך?

ת: הכל. זה תלוי באשה שלהם.

ש: יש לי שאלה כללית. אולי הכרת חלבים אחרים שגרו בשכונות אחרות בירושלים? אתה מכיר? יודע

אולי?

ת: לא.

ש: בסדר. מר אלהיב משה אני רוצה להודות לך על הראיון שנתת לי. תודה רבה לך והרבה בריאות.

ת: גם תודה רבה לך. אני רוצה את ... מההתחלה עד הסוף.

ש: את הקלטת, בסדר. כל מה שדיברנו, תקבל.

ת: כל מה שדיברנו מאל"ף עד תי"ו.

ש: מאה אחוז. אני אשלח אליך בדואר הביתה. תודה.